

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[१९९७] १ एस. सी. आर. १०२४

द कॉन्च डिग्री कॉलेज, कॉन्च, जालौन इत्यादी ३

विरुद्ध

राम सजीवन शुक्ला आणि इतर

फेब्रुवारी ६. १९९७

[न्यायमूर्ती के. रामास्वामी आणि एस. सागर अहमद]

सेवा कायदा :

तात्पुरती नियुक्ती-प्राध्यापक - गेल्या २० वर्षांपासून वर्षानुवर्षे प्राचीन इतिहासाच्या विभागा मध्ये उत्तरवादी शिकवत आहे -म्हटले जरी हे पद कायमस्वरूपी असल्याचा दर्जा प्राप्त केला असेल -उत्तर दिल्यानंतर कायमस्वरूपी म्हणून त्याचे रूपांतर करण्याचे सरकारला स्वातंत्र्य असेल- उत्तरवादीला सेवेमध्ये कायम केले पाहिजे.

सेवा कायदा :

कानपूर आणि मेरठ विद्यापीठ कायदा, १९६५:

कलम २६ (४), ३१-व्याख्यातांची नियुक्ती -दोन वर्तमानपत्रांमध्ये जाहिरातीची प्रसिद्धी - तीन वृत्तपत्रांमध्ये प्रकाशनासाठी तरतूद करणारा नियम - विधिवत स्थापन केलेल्या समितीने केलेल्या निवडीने नियुक्ती-कुलगुरूंनी मंजुरीला नकार दिला - दरम्यान, एका अपात्र व्यक्तीची नियुक्ती - कुलगुरूंनी विहित शैक्षणिक गुणवत्तेच्या अभावामुळे ही नियुक्ती नाकारली- म्हटले, कर्मचारी व्यवस्थापनाने नियमाच्या कठोर अनुपालनाचा आग्रह धरला पाहिजे- निवडीसाठी इच्छुक असलेल्या सर्व उमेदवारांना नोटीस देण्यासाठी वर्तमानपत्रांमध्ये योग्य प्रसिद्धी दिली जावी याची खात्री करणे व्यवस्थापनाला अनिवार्य आहे-तथापि, उत्तरवादी योग्यरित्या पात्र आणि निवडलेला असल्याने आणि आणि या न्यायालयाच्या आदेशानुसार त्याला पुन्हा बहाल करण्यात आले असल्याने, व्यवस्थापनाने वैधानिक अनुपालन केले नसले तरी या वेळेच्या अंतरावर नियुक्तीमध्ये हस्तक्षेप करणे योग्य होणार नाही. पात्रता नसलेल्या व्यक्तीच्या नियुक्तीबाबत,

तात्पुरत्या नियुक्तीसाठीही केवळ पात्र आणि सक्षम व्याख्यात्याची निवड केली जावी आणि त्याची मान्यता मागितली जाते. विहित शैक्षणिक पात्रतेच्या कमतरतेवर कुलगुरुंची योग्य नियुक्ती केली जाते-विशिष्ट तारखेला त्याच्या सेवा आपोआप संपुष्टात येतात.

दिवाणी अपिलीय न्यायाधिकरण: 1983 चे दिवाणी अपील क्रमांक 5321.

1975 च्या सी. एम. डब्ल्यू. क्रमांक 6976 मधील अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या दिनांक 1 च्या निकाल आणि आदेशावरून

सह

1983 च्या दिवाणी अपील क्र. 5322.

अपीलकर्त्यासाठी आर. बी. मेहरोत्रा, ए. एस. पुंडिर, प्रदीप मिश्रा, डॉ. आय. बी. गौर, दिलीप टंडन आणि जे. एम. खन्ना.

राज्यासाठी आर. सी. वर्मा आणि आर. बी. मिश्रा.

प्रतिवादींसाठी एस. सी. बिर्ला, एस. पी. सिंग (एन. पी.), कु.विपिन गुप्ता आणि ई. सी. आगरवाला.

न्यायालयाद्वारे पुढील आदेश देण्यात आला :

सी. ए. क्र. 5321/83 मध्ये

अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने 4 ऑक्टोबर 1982 रोजी दिवाणी संकीर्ण रिट क्र. 6976/75 मध्ये दिलेल्या निकालावरून विशेष अनुमतीद्वारे हे अपील केले आहे.

अपीलकर्त्याला इतिहास विषयासाठी शिक्षकांच्या निवडीसाठी बोलावले होते. प्रथम उत्तरवादी राम संजीवन शुक्लाने अर्ज केला होता आणि त्याची निवड झाली होती. मान्य आहे की, त्यांनी त्यांचा विषय म्हणून प्राचीन इतिहासाचा अभ्यास केला. म्हणून, जेव्हा 16 मे 1975 रोजी त्यांच्या कार्यवाहीद्वारे कुलगुरूंकडे त्यांच्या निवडीची मान्यता मागितली गेली, तेव्हा राम संजीवन शुक्ला यांचा अभ्यास प्राचीन इतिहासात असल्याने ते इतिहास विषय शिकवण्यास अपात्र होते या कारणावरून त्यांची मंजुरी नाकारण्यात आली. उत्तरवादीने रिट याचिकेत याला आव्हान दिले होते. दरम्यान, उमेशचंद्र कांचन या एका व्यक्तीची इतिहासाचे व्याख्याते म्हणून

नियुक्ती करण्यात आली आणि त्याने राम संजीवन शुक्लाच्या जागी दावा केला. कुलगुरूंनी राम संजीवन शुक्ला यांच्या नियुक्तीला मंजूरी देण्यास नकार दिल्याची वस्तुस्थिती लक्षात घेता, कुलगुरूंनी इतिहासाचे व्याख्याते म्हणून राम संजीवन शुक्ला यांच्या निवडीला मान्यता देण्यास नकार दिल्याचे उच्च न्यायालयाने म्हटले होते. आम्हाला कळवण्यात आले आहे की त्यानंतर प्राचीन इतिहास विभाग तयार करण्यात आला आणि पहिला उत्तरवादी विभागात शिकवत आहे, तर उमेश चंद्र कांचन इतिहास विषय शिकवत आहेत. परिणामी, अपिलार्थी महाविद्यालयात दोन्ही पदे चालू आहेत. प्राचीन इतिहासाच्या व्याख्यातांचे पद हे एक तात्पुरते पद असून ते वर्षागणिक चालू ठेवले जात असल्याची माहिती आम्हाला देण्यात आली आहे. आम्हाला भीती वाटते की या कालावधीत हे पद तात्पुरते आहे या युक्तिवादाला मान्यता देणे फार कठीण होईल. 20 वर्षांहून अधिक काळ, जेव्हा हे पद तात्पुरते असले तरी कायमस्वरूपी असल्याचा दर्जा प्राप्त केला जातो. परिणामी, प्राचीन इतिहास विभागात राम संजीवन शुक्ला या उतरवादीला कायम ठेवणे आवश्यक आहे आणि सरकारला त्याचे कायमस्वरूपी पद म्हणून रूपांतर करण्याचे स्वातंत्र्य असेल.

त्यानुसार अपील निकाली काढली जाते. खर्च नाही.

सी. ए. क्र. 5322/83 मध्ये

ही अपील सुरेंद्र नारायण सक्सेना आणि मिथिलेश कुमार @ कांतेश या दोन व्याख्यातांशी संबंधित आहे, जे दोघेही हिंदी भाषेतील व्याख्याते आहेत. संलग्न महाविद्यालयात नियुक्तीसाठी प्रचलित असलेल्या प्रक्रियेनुसार, अर्ज मागवणाऱ्या जाहिराती करणे आणि कानपूर आणि मेरठ विद्यापीठ कायदा, 1965 (थोडक्यात, 'कायदा') च्या कलम 26 (4) अंतर्गत कुलगुरूंनी मान्यता दिलेल्या विधिवत स्थापन केलेल्या समितीद्वारे निवड करणे आवश्यक आहे. भरतीसाठी प्रकाशित केलेल्या जाहिरातीमध्ये तीन स्थानिक वृत्तपत्रांमध्ये रिक्त जागा प्रकाशित करण्याऐवजी प्रकाशन केवळ दोन वृत्तपत्रांमध्ये करण्यात आले होते यात वाद नाही. परिणामी, जेव्हा एस. एन. सक्सेना यांच्या नियुक्तीला मंजूरी मागितली गेली, तेव्हा कुलगुरूंनी कायद्याच्या कलम 26 (4) अंतर्गत ती नाकारली. या आदेशाला त्यांनी रिट याचिकेत आव्हान दिले होते. दरम्यान, जेव्हा सेवेत असलेले शिक्षक ठाकूर दास वैद्य निवृत्त झाले, तेव्हा मिथिलेश कुमार यांची

नियुक्ती करण्यात आली. त्यांच्या नियुक्तीला मंजुरीही मागितली गेली आणि कुलगुरूंनी ती या आधारावर नाकारली की त्यांच्याकडे शिक्षक म्हणून नियुक्तीसाठी किमान पात्रता नव्हती आणि म्हणूनच, अपीलकर्ता व्यवस्थापनाने केलेली शिफारस कायदाने वाईट होती. उच्च न्यायालयाने कुलगुरूंचा आदेश रद्द करून एस. एन. सक्सेना यांची सेवा नियमाधीन करण्याचे निर्देश दिल्यानंतर, अपीलकर्ता या न्यायालयात अपील करण्यासाठी आला आहे. पुढील कार्यवाही प्रलंबित असताना, या विषयातील शिक्षण देण्यासाठी पात्र शिक्षकांच्या कमतरतेमुळे, सुरेंद्र नारायण सक्सेना यांना पुनर्संचयित करण्याची परवानगी देण्याचे निर्देश प्राप्त झाले, ज्यांना दरम्यानच्या काळात बरखास्त करण्यात आले होते. परिणामी, त्यांना पुन्हा सेवेत रुजू करण्यात आले आणि ते सेवेत कायम आहेत. उच्च न्यायालयाने योग्यरित्या निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे हे खरे आहे की, उमेदवार ज्या पदासाठी अर्ज करू इच्छितो अशा सर्व उमेदवारांना सूचित करण्यासाठी जाहिरात करणे आवश्यक आहे.

सुरेंद्र नारायण सक्सेना यांच्या पात्रतेबाबत, निःसंशयपणे, ते हिंदी व्याख्याता म्हणून नियुक्तीसाठी अर्ज करण्यास आणि निवड करण्यास पात्र होते. त्यांची निवड झाली आणि नियमाचे उल्लंघन केल्याबद्दल मान्यता नाकारण्यात आली, म्हणजे कर्मचारी व्यवस्थापनाने तीन वृत्तपत्रांमध्ये जाहिरात प्रकाशित करण्यात चूक केली आणि त्याऐवजी ती केवळ दोन वृत्तपत्रांमध्ये प्रकाशित केली. निवडीसाठी इच्छुक असलेल्या सर्व उमेदवारांना नोटीस देण्यासाठी वर्तमानपत्रांमध्ये योग्य प्रसिद्धी दिली जावी हे सुनिश्चित करणे कर्मचारी व्यवस्थापनाचे कर्तव्य आहे, कायदा साध्य करू इच्छित असलेल्या उद्देशाच्या प्रकाशात उल्लंघन अनिवार्य मानले जाईल. नियमाच्या कठोरतेचे पालन करण्याचा आग्रह कर्मचारी व्यवस्थापनाने धरला पाहिजे. सर्वांनी निवडीसाठी अर्ज केला होता, असा आश्रय ते घेऊ शकत नाहीत. परंतु उत्तरवादी कार्यरत असल्याने, तो योग्यरित्या पात्र होता आणि निवडला गेला होता आणि या न्यायालयाच्या आदेशानुसार, त्याला पुन्हा बहाल करण्यात आले होते, आम्ही, या वेळी, नियुक्ती अवैध करण्यासाठी, अपीलकर्ता-समितीने वैधानिक पालन केले नसले तरी, नियुक्तीमध्ये हस्तक्षेप करण्याकडे झुकत नाही.

मिथिलेश कुमार @ कांतेश यांच्या संदर्भात, कुलगुरूंनी 31 मे 1985 रोजीच्या त्यांच्या कार्यवाहीत विहित शैक्षणिक पात्रतेच्या अभावाकडे योग्यरित्या लक्ष वेधले आहे. अशा प्रकारे, 30.6.1978 या एक वर्षा पर्यंतच्या कालावधीसाठी 'मिथिलेश कुमार @कांतेश' यांच्या तात्पुरत्या नियुक्तीला मंजुरी देण्यास नकार देताना, कुलगुरूंनी या पदाची जाहिरात करण्याचे निर्देश दिले आहेत, कारण त्यांच्याकडे कायद्याने विहित केलेली किमान पात्रता नव्हती. त्यामुळे, त्याची सेवा या कालावधीच्या समाप्तीनंतर स्वयंचलितपणे कमी होते. जर व्यवस्थापनाने त्या तारखेनंतर म्हणजे की, 30.6.1978 नंतर मिथिलेश कुमार @कांतेश यांना सेवेत कायम ठेवले, तर ते बेकायदेशीर होते आणि कर्मचारी व्यवस्थापनला त्यांना उक्त पदावर सेवेत ठेवण्याचा अधिकार नाही कारण ते महाविद्यालयात योग्यरित्या निवडले गेलेले आणि नियुक्त केलेले शिक्षक नाहीत किंवा पद धारण करण्यास पात्र नाहीत. परिच्छेद 2 मध्ये, याचा पुनरुच्चार केला आहे की त्यांच्याकडे कायद्याने निर्धारित केलेली किमान पात्रता नव्हती आणि निवड कायद्याच्या कलम 31 (3) (बी) च्या तरतुदींचे पालन करत नव्हती. अगदी मूळ नियुक्तीच्या वेळीही ते पात्र नव्हते आणि त्यामुळे कर्मचारी व्यवस्थापन नियमानुसार त्यांची नियुक्ती करू शकत नाही. वरील निर्देशांच्या प्रकाशात, अपीलकर्त्याने त्याची नियुक्ती करताना केलेली कारवाई कायदानुसार आहे असे आम्हाला वाटत नाही.

अपीलकर्त्याच्या विद्वान वकिलाने निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे हे खरे आहे की, या न्यायालयाने अंतरिम आदेशाद्वारे अपीलकर्त्याला "त्यांची इच्छा असल्यास" मिथिलेश कुमारची सेवा घेण्याचा पर्याय दिला आहे. हे स्पष्ट होईल की, अपीलकर्ता अपात्र असलेल्या मिथिलेश कुमारची सेवा घेऊन त्याला अमर्यादित आणि अनुचित लाभ देण्यासाठी आग्रही आहे आणि कर्मचारी व्यवस्थापन पदाची जाहिरात करण्याच्या आणि पात्र उमेदवाराची निवड करण्याच्या निर्देशांचे जाणीवपूर्वक उल्लंघन केले गेले आणि त्याचे उल्लंघन केले गेले. या टप्प्यावर, हे लक्षात घेणे प्रासंगिक आहे की न्यायालयाची दिशाभूल करण्यासाठी चुकीचे उद्धृत केल्याप्रमाणे, कलम 31 (3) (बी) नव्हे तर कलम 31 (बी) मध्ये संलग्न महाविद्यालयांच्या निवडीच्या पद्धतीची कल्पना आहे. कलम 31 च्या उपकलम (1) मध्ये असे म्हटले आहे की, या कायद्याच्या तरतुदींच्या अधीन राहून, विद्यापीठाचे शिक्षक आणि संलग्न किंवा संलग्न महाविद्यालयाचे शिक्षक (केवळ राज्य

सरकारद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या महाविद्यालयाशिवाय) यांची नियुक्ती कार्यकारी परिषदेद्वारे किंवा संलग्न किंवा संलग्न महाविद्यालयाचे कर्मचारी व्यवस्थापन, यथास्थिती, निवड समितीच्या शिफारशीनुसार यापुढे प्रदान केल्याप्रमाणे केली जाईल. निवड समितीची बैठक आवश्यक तितक्या वेळी होईल. कलम 31 (4) (डी) मध्ये असे म्हटले आहे की, केवळ राज्य सरकारद्वारे चालवल्या जाणाऱ्या महाविद्यालयाव्यतिरिक्त इतर संलग्न महाविद्यालयातील इतर शिक्षकांच्या नियुक्तीसाठी निवड समितीत (i) व्यवस्थापकाचा प्रमुख किंवा त्याने नामनिर्देशित केलेला कर्मचारी व्यवस्थापन सदस्य जो अध्यक्ष असेल; (ii) महाविद्यालयाचा प्राचार्य आणि प्राचार्याने नामनिर्देशित केलेला महाविद्यालयाचा दुसरा शिक्षक; (iii) कुलगुरूंनी नामनिर्देशित केलेले दोन तज्ञ यांचा समावेश असेल. पहिल्या परंतुकात असे म्हटले आहे की, ज्या महाविद्यालयात खंड (ii) अंतर्गत निवड समितीचा सदस्य होण्यासाठी प्राचार्य किंवा इतर शिक्षक उपलब्ध नसतील, त्या महाविद्यालयात या खंडात निर्दिष्ट केलेले उर्वरित सदस्य अशा निवड समितीची स्थापना करतील. अशा प्रकारे हे स्पष्ट होईल की तात्पुरत्या नियुक्तीसाठीही, कायद्याच्या कलम 31 च्या उपकलम (3) च्या खंड (ब) नुसार निवड समिती स्थापन करणे आवश्यक आहे आणि मंजूरी घेण्यापूर्वी निवड केली जाते. हे स्पष्ट होईल की केवळ एक पात्र आणि सक्षम व्याख्याता निवडला जावा आणि त्याची मान्यता मागितली जावी. अशी प्रक्रिया पाळली गेल्याचे दिसत नाही. याशिवाय, कुलगुरूंनी निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे, कायदानुसार, मिथिलाश कुमार यांच्याकडे या पदासाठी किमान पात्रता देखील नाही. कुलगुरूंच्या निष्कर्षाचे खंडन करण्यासाठी कोणताही निर्विवाद दस्तऐवज पुरावा न देता आपण पात्र असल्याचा पुनरुच्चार विद्वान वकिलाने वारंवार केला.

अशा परिस्थितीत, त्यांचे कायम राहणे कुलगुरूंनी सिद्ध केले जाऊ शकत नाही आणि म्हणूनच, अपीलकर्त्याने मंजूरीसाठी मागितल्याप्रमाणे कोणतेही निर्देश दिले जाऊ शकत नाहीत. त्यानंतर मंजूरी देण्यात आल्याचे विद्वान वकिलांनी निदर्शनास आणून दिले. ते न्यायालयाच्या निर्देशानुसार संबंधित असेल आणि म्हणूनच, जेव्हा अपील निकाली काढले जाते, तेव्हा मंजूरीला कोणतीही वैधता नसते.

त्यानुसार अपील फेटाळली जाते. खर्च नाही.

आर. पी.

अपील फेटाळली गेली.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा / तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबाजवणीकरीता वैध मानला जाईल."